

Вікторія Шаполова

кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”, доцентка кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3330-4700>;

E-mail: viktoriia.shapolova@khpi.edu.ua

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Національний
технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, професор кафедра
педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна;

Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0602-9395>;

E-mail: romanovskiyy_a_khpi@ukr.net

Ольга Квасник

кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”, доцентка кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9911-7337>;

E-mail: kvasnykov@ukr.net

Ірина Ковальова

кандидатка психологічних наук, Національний технічний університет “Харківський
політехнічний інститут”, старша викладачка кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1359-0615>;

E-mail: Iryna.Kovalova@khpi.edu.ua

**САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ МАШИНОБУДІВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

Анотація: у статті уточнено зміст поняття “самоосвітня компетентність” майбутніх бакалаврів, розглянуто її особливості прояву у бакалаврів машинобудівних спеціальностей та розкрито її значення для їх професійної підготовки та майбутньої діяльності. Проведено аналіз сучасних освітньо-професійних програм навчання майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей. Показано результати пілотажного дослідження щодо виявлення розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей та їхнього бачення щодо особливостей її формування у процесі професійної підготовки. Створено рекомендації щодо підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей під час професійної підготовки.

© Вікторія Шаполова, Олександр Романовський, Ольга Квасник, Ірина Ковальова, 2025

*ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ*

Ключові слова: самоосвітня компетентність; майбутні бакалаври машинобудівних спеціальностей; професійна підготовка; освітні компоненти; освітньо-професійні програми; (рекомендації) умови формування та розвитку.

Victoriia Shapolova

Ph.D. in pedagogy, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, associate professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: viktoriia.shapolova@khpi.edu.ua

Oleksandr Romanovskyi

doctor of science in pedagogy, full professor, corresponding member of NAPS Ukraine, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: romanovskiy_a_khpi@ukr.net

Olga Kvasnyk

candidate of pedagogic sciences, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, associate professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: kvasnykov@ukr.net

Iryna Kovalova

Ph.D. in psychology, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, senior lecturer of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;

E-mail: Iryna.Kovalova@khpi.edu.ua

**SELF-EDUCATION COMPETENCE IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF
FUTURE BACHELORS OF MECHANICAL ENGINEERING SPECIALTIES:
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS**

Abstract: the article clarifies the meaning of the concept of “self-educational competence” of future bachelors, examines the features of its manifestation in bachelors of mechanical engineering specialties and reveals its significance for their professional training and future activities. An analysis of modern educational and professional training programs for future bachelors of mechanical engineering specialties is conducted. The results of a pilot study are shown to identify the understanding of the significance of self-educational competence for future bachelors of mechanical engineering specialties and their vision of the features of its formation in the process of professional training. Recommendations have been created to strengthen the process of forming self-educational competence of future bachelors of mechanical engineering specialties during professional training.

Key words: self-educational competence; future bachelors of mechanical engineering specialties; professional training; educational components; educational and professional programs; (recommendations) conditions for formation and development.

Victoriia Shapolova, Oleksandr Romanovskyi, Olga Kvasnyk, Iryna Kovalova

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Self-education competence in the professional training of future bachelors of mechanical engineering specialties: theoretical and practical aspects”

Problem setting. *The modern world of science, business, the labor market, and their expectations from specialists, as well as the specifics of the educational process in higher education, require future professionals to be capable of continuous self-development. Therefore, the development of self-education competence is an essential component of preparing future bachelors of mechanical engineering specialties, ensuring their flexibility and adaptability to the demands of the modern labor market. There is an urgent need to explore the understanding of the significance of self-education competence for future bachelors of mechanical engineering specialties, study their perspective on the features of its formation during professional training, particularly considering current practices. The issue of developing and implementing recommendations to strengthen the process of forming self-education competence among future bachelors of mechanical engineering specialties remains relevant.*

Recent research and publications analysis. *The self-education of future professionals, self-education competence, its components, and criteria for its formation have been the focus of many researchers. Scholars have emphasized that the foundation of scientific, educational, and cognitive activities, as well as future professional activities, is primarily independence, self-motivation, an understanding of the effectiveness of self-education competence, and active engagement in lifelong self-educational activities. Researchers have noted that a clear understanding of the ultimate goals of one's activities helps individuals initiate independent cognitive activity, remain flexible, and adapt to changes in their environment.*

Paper objective. *The purpose of this paper is to clarify the concept of “self-education competence” of future bachelors of mechanical engineering specialties and highlight its features in the professional training process.*

Paper main body. *Analyzing scholars' views on the definition of “self-education competence” reveals that it is a key, system-forming competency that integrates the development of all other competencies. It is not only a goal but also a means of effective personal development in the educational process. Modern researchers have identified the integrated nature of self-education competence as a personal quality.*

According to scholars, the self-education competence of future bachelors of mechanical engineering specialties is a component of professional competence realized through individual psychological characteristics, self-organization of activities, self-reflection, and self-management abilities. Examining the components of self-education competence requires an analysis of its formation during professional training.

The current state of professional training for future bachelors regarding the formation of self-education competence indicates that educators should focus on the following tasks: fostering students' appreciation for self-education competence and its importance for both educational and professional activities; developing the necessary knowledge, skills, and abilities that form the foundation for implementing self-education competence.

The implementation of these tasks depends on and takes into account the educational components of bachelor's degree programs, which have been analyzed in this study.

A survey was conducted among students to assess their understanding of the importance of self-education competence, the characteristics of its formation in professional training considering current practices, and the demand for developing self-education competence among future bachelors of mechanical engineering specialties. Based on the analysis of modern practices in forming self-education competence during professional training, as well as its key characteristics and components, and the data obtained from the study, several recommendations were developed to strengthen the process of forming self-education competence among future bachelors of mechanical engineering specialties. These include enriching educational and professional programs in mechanical engineering with socio-psychological educational components, introducing socio-psychological training sessions in professional training to develop the necessary qualities, knowledge, and skills, and involving leading specialists in professional training to share their personal

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний світ науки, бізнесу, ринку праці та їхні очікування від фахівців, особливості реалізації освітнього процесу у вищій школі вимагають від майбутніх фахівців бути здатними до безперервного саморозвитку, мати бачення успішності та ефективності в професійній діяльності шляхом вдосконалення власних якостей, знань та вмінь, посилення внутрішньої мотивації, організації ефективної самоосвітньої діяльності та розвитку власного потенціалу в різних сферах життєдіяльності. За умов швидкого розвитку технологій та наукового прогресу, панування умов невизначеності майбутні бакалаври машинобудівних спеціальностей можуть зіткнутися з питаннями дезадаптації, відсутністю умінь своєчасного реагування на незаплановані та

methods and approaches for developing and implementing self-education competence.

Conclusions of the research. The study clarified the concept of “self-education competence” of future bachelors, examined its manifestation in mechanical engineering students, and revealed its significance for their professional training and future careers. The results of a pilot study on students' understanding of the importance of self-education competence and their perspectives on its formation during professional training confirmed the need to develop and implement recommendations to strengthen the formation of self-education competence among future bachelors of mechanical engineering specialties.

Future research perspectives include studying modern pedagogical approaches to the formation and development of self-education competence among future bachelors, as well as detailing the implementation of the proposed recommendations in professional training programs for future mechanical engineering specialists.

нестандартні ситуації, відповідно відсутністю здатності швидко приймати рішення. Тому розвиток самоосвітньої компетентності є важливим компонентом підготовки майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, що дозволяє забезпечити їх гнучкість та адаптивність до вимог сучасного ринку праці.

Самоосвіта виступає ключовим елементом для забезпечення ефективної адаптації до змін у професійній сфері, адже дозволяє студентам самостійно шукати, обробляти та застосовувати нові знання, необхідні для вирішення актуальних професійних завдань, зокрема з урахуванням швидкого прогресу у змінах інноваційних технологій, обладнання, долучення штучного інтелекту тощо. Тому існує нагальна потреба дослідження розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей,

вивчення їхнього бачення щодо особливостей її формування у процесі професійної підготовки, зокрема з огляду на сучасну практику. Залишається актуальним питання щодо створення та впровадження рекомендацій стосовно підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей. Потребу у формуванні самоосвітньої компетентності у майбутніх фахівців будь-яких спеціальностей підтверджено законами України “Про освіту” (2017) [1], “Про вищу освіту” (2014) [2], постулатами Національної рамки кваліфікацій (2011) [3], дескрипторами Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти [4] тощо. Тому важливо дослідити, як інтеграція самоосвітніх аспектів у навчальний процес може підвищити ефективність підготовки студентів, зробивши їх підготовленими до реальних умов професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми і на які спирається автор. Самоосвіта майбутніх фахівців, самоосвітня компетентність, її компоненти та критерії сформованості були у полі дослідження багатьох науковців. Наприклад, дослідженням місця самоосвіти у професійній діяльності фахівців різних спеціальностей, виявленні її сутності та функцій займалися І. Зязюн, О. Романовський [14], Н. Підбуцька, Л. Адарюкова [5], Б. Коломієць [6], Н. Кузьміна, А. Громцева, І. Наумченко, С. Резник [11], Т. Солодовник [10], Т. Максимова, Н. Довмантович, Т. Гура [15], Г. Сухобська, І. Мосі, Н. Бухлова, Т. Волошина, Н. Воропай, Н. Вишневецька, Л. Євсюкова, С. Касіянець, Н. Коваленко, О. Квасник [9], О. Беспарточна, С. Осипенко, Л. Адарюкова [5], В. Андрєєва, Л. Білоусова, А. Добридень, Т. Івашкової, Н. Іліницької, О. Кисельової, М. Ольховська та багато інших.

Вчені говорили про те, що основою наукової, навчально-пізнавальної діяльності

та майбутньої професійної діяльності особистості є, передусім, їхня самостійність, самовмотивованість, розуміння ефективності самосвітної компетентності та активність щодо прояву самоосвітньої інтенсивної діяльності впродовж життя. Автори робили наголос на тому, що чіткість розуміння кінцевих цілей своєї діяльності допомагає людині запустити самостійну пізнавальну активність, бути гнучким та адаптивним до змін навколишнього середовища [5–9].

Дослідженню особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів різних спеціальностей, зокрема машинобудівних, наукові праці присвятили І. Зязюн, В. Биков, І. Асеєва [8], Т. Гура [14], О. Алексєєв, А. Гуржій, М. Жалдак, В. Кухаренко, В. Олійник, Н. Сакович, П. Стефаненко, С. Осипенко, О. Квасник, О. Беспарточна [9], Н. Сасенко, О. Іл’єнко, Т. Солодовник [10], А. Пушка, Ж. Богдан [10]. У своїх роботах дослідники приділяли увагу ролі навчального процесу та змісту освітньо-професійних програм, досліджували певні освітні компоненти, що зможуть бути платформою для формування та розвитку певних компетентностей здобувачів вищої освіти, аналізували ролі викладача у створенні умов для всебічного гармонічного розвитку та навчання майбутніх фахівців, які мають бути готові до викликів та змін у професійній діяльності, розуміти ступінь відповідальності за свої дії та мати спрямованість на самоосвітню діяльність впродовж життя.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Проте, не зважаючи на розробленість даної проблеми у наукових дослідженнях, поза межами уваги дослідників залишається аналіз бачення майбутніми бакалаврами машинобудівних спеціальностей значущості самоосвітньої компетентності для їх майбутньої професійної діяльності, її ключових (характеристик) компонентів та методів навчання, які, на їхню думку, будуть найбільш ефективними та цікавими в навчальному процесі закладів вищої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в уточненні змісту поняття “самоосвітня компетентність” майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей та виокремлення її особливостей під час професійної підготовки майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей. Серед завдань дослідження: проведення аналізу наукових джерел для конкретизації змісту поняття; здійснення авторського анкетування та його обробка з метою виділення особливостей формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей відповідно до їхніх уявлень; а також виявлення розуміння значущості самоосвітньої компетентності ними для професійної підготовки та діяльності, створення рекомендацій щодо підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей під час професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Значні зміни у економіці, політиці, культурі, науково-технічних та інформаційних технологіях, виробництві відбулися на початку ХХІ століття та набирають обертів. Суспільні перетворення мають значний вплив на інженерну освіту, через те, що їй належить визначне місце у забезпеченні прогресивного розвитку нашої країни [11, с. 12]. Від майбутніх фахівців залежить якість нашого життя у майбутньому. Особливо гостро стоїть питання формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей.

Аналізуючи думки вчених щодо дефініції поняття “самоосвітня компетентність”, можна виявити, що Л. Адарюкова [5, с. 32–33, 58] вважає “самоосвітню компетентність однією з ключових, яка є системотвірною, тому що вона органічно поєднує у власному розвитку формування всіх інших компетентностей, є не тільки ціллю, але й

засобом ефективного розвитку особистості в процесі освіти” [5, С.58]. За твердженням О. Чеботарьової: “самоосвітня компетентність є стрижневою, вона забезпечує змістовну та технологічну сторону професійного зростання майбутнього спеціаліста; є одним із проявів соціальної та професійної зрілості особистості” [5, с. 32–33].

Сучасні науковці виявили інтегрований характер самоосвітньої компетентності, що є якістю особистості. До цієї якості як до складного особистісного утворення входять необхідні для професійної діяльності структуровані знання, уміння та навички, що мають самоосвітній характер, внутрішні мотиви, певні ціннісні орієнтації та спрямованість до свого розвитку, до пізнання впродовж всього життя людини, певний стійкий інтерес до власного удосконалення особистості, також вміщує позитивний досвід самовиховання, самореалізації та саморозвитку [6, с. 6].

Підгірний О. самоосвітню компетентність визначив як інтегрований особистісно-професійний конструкт. Завдяки цьому конструкту майбутні фахівці можуть репрезентувати внутрішнє спрямування особистості на чітку самореалізацію, самовдосконалення, самоідентифікацію. Завдяки чому майбутній бакалавр може активізувати власне прагнення на реалізацію себе як професіонала [7, с. 7].

Якщо говорити про самоосвітню компетентність майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, то, на думку вченої І. Асеевої, вона є складовою професійної компетентності, що реалізується через індивідуальні психологічні властивості здобувача вищої освіти, особливості самоорганізації його діяльності, саморефлексію, здатність до самоуправління, “і самостійної пізнавальної активності, заснованої на ґрунтовному володінні алгоритмами самонавчання, що забезпечує

використання здобутих упродовж фундаментальної науково-природничої підготовки математичних, фізичних і хімічних знань, умінь і навичок для вирішення спочатку навчальних, а в подальшому — і фахових завдань (проектно-конструкторських, виробничо-технологічних і науково-дослідних) у сфері машинобудування, та є основою для опанування спеціальними професійними компетентностями й фахового саморозвитку впродовж життя” [8, с.81].

Розвиток впродовж життя, бажання та вміння самостійно отримувати нові знання, самостійно орієнтуватися у нових умовах та вимогах навчальної та професійної діяльності, мати спрямування на самореалізацію себе як особистості та як професіонала є однією з провідних умов успішної життєвої позиції та активної, ефективної системи отримання та засвоєння знань, вмінь, навичок у професійній підготовці майбутніх фахівців. Всі ці характеристики, на нашу думку, є складовими змісту самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів. Вивчення складових самоосвітньої компетентності потребує проведення аналізу особливостей її формування у майбутніх бакалаврів у процесі професійної підготовки.

Сучасний стан реалізації професійної підготовки майбутніх бакалаврів щодо особливостей формування самоосвітньої компетентності показав, що перед викладачами повинні стояти наступні завдання: формування у здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до самоосвітньої компетентності та розуміння значущості її для навчальної та майбутньої професійної діяльності; формування у них необхідних знань, умінь та навичок, які будуть підґрунтям для реалізації самоосвітньої компетентності, а саме: самоконтроль, самооцінка, усвідомлення соціальної відповідальності [11], позитивна внутрішня мотивація на саморозвиток та самовдосконалення, планування самоосвіт-

ньої діяльності [5, с. 73], володіння уміннями застосовувати інформаційно-пошукові операції в сучасних системах інформаційних технологій та роботи з штучним інтелектом [14], здійснювати рефлексію та самоконтроль впродовж навчальної та майбутньої професійної діяльності [5] тощо.

Реалізація завдань відбувається залежно і з урахуванням освітніх компонентів освітньо-професійних програм бакалаврського рівня [5; 8–9; 12–15]. Але слід зазначити, що для кожної освітньо-професійної програми необхідними умовами формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей можуть бути: активізація потреби здобувачів вищої освіти у самоосвітній діяльності впродовж всього процесу навчання; розробка цікавих та творчих завдань для їхньої самостійної роботи; активізація пізнавальної діяльності та пізнавальних процесів здобувачів через застосування у навчальному процесі інтерактивних методів навчання; розвиток інформаційно-комунікативної культури здобувачів вищої освіти, використовуючи нові інформаційні технології та технічний прогрес.

Аналіз сучасних освітньо-професійних програм навчання майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей дав нам наступні висновки щодо виявлення освітніх компонентів, які будуть максимально ефективними в процесі формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів. Наприклад, освітньо-професійна програма за спеціальністю 131 “Прикладна механіка” Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” реалізується за стандартами міжнародної ініціативи CDIO на основі послідовності виконання інтегрованих навчальних та реальних проєктів з застосуванням системи дуального навчання на базових підприємствах машинобудівної галузі й індивідуалізації навчання з орієнтацією на

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

студента. Викладання ряду навчальних дисциплін здійснюється англійською мовою.

Здійснюється студентоцентроване, проблемно-орієнтоване, аудиторне та комбіноване навчання в системі Microsoft 365, задіяні також елементи дуального навчання, використовується самостійна робота та самонавчання, навчання через лабораторну практику та виконання реальних проєктів. Викладання проводиться у вигляді: лекцій у тому числі з використанням мультимедійного обладнання, практичних занять, лабораторних робіт. Також передбачена самостійна робота з можливістю консультацій із викладачем за окремими освітніми компонентами, індивідуальні заняття, групова проектна робота” [16, с. 8].

Аналізуючи ключові характеристики реалізації професійної підготовки майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, можна зробити висновок, що дистанційна форма навчання, великий обсяг самостійної роботи та самонавчання вимагають від майбутніх фахівців формуванню самоосвітньої компетентності, розуміння її значущості для більш ефективного процесу професійної діяльності.

Було проведено анкетування здобувачів вищої освіти з метою вивчення рівня їхнього розуміння значущості самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, особливостей її формування у процесі професійної підготовки з огляду на

сучасну практику, а також рівень затребуваності у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей.

У дослідженні взяли участь здобувачі вищої освіти першого та другого курсів Навчально-наукового інституту механічної інженерії та транспорту Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (спеціальність: 131 Прикладна механіка, спеціальність: 133 Галузеве машинобудування, спеціальність: 274 Автомобільний транспорт, денної та заочної форм навчання — 50 здобувачів).

Дослідження відбувалося в онлайн-форматі та передбачало проведення авторського анкетування з метою виявлення розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, їх бачення щодо особливостей її формування у процесі професійної підготовки, виявлення рівня затребуваності цього процесу.

Питання та варіанти відповідей здобувачів вищої освіти зображено у таблиці 1 та таблиці 2.

З метою виявлення розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей в анкеті було задане наступне питання: “Чи вважаєте Ви значущою самоосвітню компетентність для себе в процесі навчання у закладі вищої освіти та для майбутньої професійної діяльності?”.

Таблиця 1

Розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей

Варіанти відповідей	Відповіді майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей у %
Так, ця компетентність важлива для навчальної та майбутньої професійної діяльності	52
Ні, ці компетентності не важливі для навчальної та майбутньої професійної діяльності	14
Важко відповісти	34

Відповідно до результатів аналізу анкетування та даних, які зображено у таблиці 1 можна зробити висновок про те, що 52 % здобувачів вищої освіти

машинобудівних спеціальностей вважають значущою самоосвітню компетентність для їхньої навчальної та майбутньої професійної діяльності; 14 % здобувачів

*ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ*

вищої освіти машинобудівних спеціальностей вважають незначущою самоосвітню компетентність для їх навчальної та майбутньої професійної діяльності; 34 % здобувачам вищої освіти машинобудівних спеціальностей важко відповісти однозначно щодо значущості самосвітної компетентності для їхньої навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Ці дані говорять про необхідність розкриття важливості формування та розвитку самосвітної компетентності, розкриття ключових її характеристик із метою розширення світогляду майбутніх бакалаврів щодо шляхів збільшення

успішності та ефективності їхньої навчальної та майбутньої професійної діяльності, розширення їхньої самостійності, адаптації до гнучких та швидких змін викликів сьогодення та розвитку технічного та наукового прогресу в світі.

З метою визначення бачення майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей особливостей формування самоосвітньої компетентності у процесі професійної підготовки були надані питання та варіанти відповідей у анкеті, зміст питань та результати відповідей зображено у таблиці 2. Здобувачі вищої освіти мали можливість обрати декілька відповідей.

Таблиця 2

Уявлення майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей щодо особливостей формування самоосвітньої компетентності у процесі професійної підготовки.

Варіанти відповідей	Відповіді майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей у %
Розширення ОПІ освітніми компонентами соціально-психологічного спрямування	68
Проведення соціально-психологічних тренінгів щодо формування самоосвітньої компетентності та розкриття її значущості	84
Збільшення використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці	36
Розкриття шляхів розвитку самоосвітньої компетентності та джерел, які здобувачі можуть використовувати самостійно	42
Долучення провідних фахівців до професійної підготовки з метою передачі особистого досвіду щодо розвитку та реалізації самоосвітньої компетентності	46
Нічого не змінювати в процесі професійної підготовки	6

Відповідно до результатів аналізу анкетування та даних, які зображено у таблиці 2 можна зробити висновок про те, що 68 % здобувачів вищої освіти машинобудівних спеціальностей вважають пріоритетним шляхом формування та розвитку самоосвітньої компетентності може бути розширення освітньо-професійних програм освітніми компонентами соціально-психологічного спрямування; 84 % здобувачів вищої освіти вважають, що проведення соціально-психологічних тренінгів щодо

формування самоосвітньої компетентності та розкриття її значущості буде для них ефективним та цікавим у професійній підготовці; 36 % майбутніх бакалаврів для ефективності формування самоосвітньої компетентності вважають необхідним збільшення використання інтерактивних методів навчання у професійній підготовці; 42 % — розкриття шляхів розвитку самоосвітньої компетентності та джерел, які здобувачі можуть використовувати самостійно; для 46 % здобувачів машинобудівних спеціальностей цікавим та корисним для

цього процесу вважають залучення провідних фахівців до професійної підготовки з метою передання особистого їхнього досвіду щодо розвитку та реалізації самоосвітньої компетентності; 6 % опитуваних вказали, що нічого у професійній підготовці змінювати не потрібно.

Проведене опитування підтверджує необхідність впровадження певних педагогічних умов, розробки рекомендацій щодо підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей під час професійної підготовки, забезпечення інформування щодо значення її у підвищенні ефективності та успішності процесу навчання таких фахівців та їхньої майбутньої професійної діяльності.

З огляду на аналіз сучасної практики формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей під час професійної підготовки, її ключових характеристик, складників, даних, що було отримано під час дослідження, було створено низку рекомендацій щодо підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, зокрема: збагачення освітньо-професійної програм машинобудівних спеціальностей освітніми компонентами соціально-психологічного спрямування, наприклад “Теорія і практика формування лідера”, “Психологія досягнення успіху”, “Професійна психологія” тощо. Ці освітні компоненти викладаються на кафедрі педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І. Зязюна та містять теоретичні та практичні матеріали, що зможуть сприяти формуванню самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей з відповідною адаптацією для даних спеціальностей.

Ефективним та цікавим для здобувачів вищої освіти буде впровадження у професійну підготовку соціально-психологічних тренінгів щодо формування самоосвітньої компетентності, розвитку

необхідних якостей, знань, вмінь та навичок таких фахівців. В процесі проведення соціально-психологічних тренінгів можна зробити акцент на розкритті шляхів розвитку самоосвітньої компетентності та джерел, які здобувачі можуть використовувати самостійно.

Наступною рекомендацією є залучення провідних фахівців до професійної підготовки з метою передачі їхніх особистих методів, шляхів розвитку та реалізації самоосвітньої компетентності. Досвід лідерів, професіоналів, що досягли успіху, визнання та поваги у своїй професійній справі може стати взірцем для майбутніх бакалаврів та допомогти їм відчувати, знайти власні методи, джерела та умови для професійного зростання та розвитку самоосвітньої компетентності.

Дані рекомендації є невичерпними та вимагають деталізації шляхів їх впровадження у професійну підготовку майбутніх бакалаврів машинобудівельних спеціальностей, що може буде висвітлено у наступних наукових працях.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Під час проведення дослідження було уточнено зміст поняття “самоосвітня компетентність” майбутніх бакалаврів, розглянуто її особливості прояву у бакалаврів машинобудівних спеціальностей та розкрито її значення для їх професійної підготовки та майбутньої діяльності. Результати пілотажного дослідження щодо виявлення розуміння значущості самоосвітньої компетентності для майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей, та їхнього бачення щодо особливостей її формування у процесі професійної підготовки підтвердили необхідність надання та впровадження рекомендацій щодо підсилення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівних спеціальностей під час професійної підготовки.

Перспективам подальших досліджень вбачаємо вивчення сучасного досвіду реалізації педагогічних умов щодо

формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів, а також деталізації шляхів впровадження

створених рекомендацій у професійну підготовку майбутніх бакалаврів машинобудівельних спеціальностей.

Список літератури:

1. Закон України “Про освіту”, 2017. № 38–39, ст. 380 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 11.02.2025).

2. Закон України “Про вищу освіту” № 76–VIII від 28.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 11.02.2025).

3. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. *Постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011. № 1341.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#n12> (дата звернення: 11.02.2025).

4. Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій української Національної рамки кваліфікацій. URL: <https://euro-ra.eu/euro-pass/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20UA.pdf> (дата звернення: 11.02.2025).

5. Адарюкова Л. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з кібербезпеки у технічних університетах : дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Старобільськ : ДЗ “Луганський національний університет ім. Т. Шевченка”, 2018. 330 с.

6. Коломієць Б. Педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. “Теорія і методика професійної освіти”. Хмельницький, 2019. С 23.

7. Підгірний О. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. “Теорія і методика професійної освіти”. Одеса :

Педагогічний ун-т ім. К. Ушинського. 2021. С 25.

8. Асєєва І. Формування базової професійної компетентності майбутніх бакалаврів машинобудівельних спеціальностей у процесі науково-природничої підготовки : дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук зі спеціальності: 13.00.04. Теорія і методика професійної освіти. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Короленка. Полтава, 2020. 370 с.

9. Besspartochna O., Poyasok T., Perevozniuk V., Kvasnyk O., Shapolova V. Culture of Internet Communication in Professional training of future specialists in electrical engineering. *IEEE Kremenchuk University Week: 2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022.

10. Saienko N., Iliencko O., Solodovnyk T., Ptushka A., Bogdan Z. The experience of developing social responsibility in the next generation of engineers at Ukrainian universities. *ETR*. 2024. Vol. 2. P. 474–480.

11. Резнік С. Особистісно-професійна позиція майбутніх інженерів в умовах трансформаційного суспільства. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр.: матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. “Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика”*. Харків : НТУ “ХПІ”, 2014. Вип. 40–41. С. 11–17.

12. Асєєва І. Формування базової професійної компетентності бакалаврів з машинобудування. *Наукові праці ДонНТУ : всеукр. наук. зб. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія*. Покровськ : ДВНЗ ДонНТУ, 2018. № 1 (22). С. 37–43.

13. Резнік С., Соколова Т. Мотивація вивчення природничих дисциплін майбутніми інженерами. *Психологічний*

інструментарій розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика : матеріали наук.-практ. конф.. Харків : НТУ “ХПІ”, 2020. С. 54–55.

14. Романовский О., Михайличенко В., Гура Т., Чеботарьов М. Досвід використання інформаційної технології для виявлення схильності майбутніх інженерів до лідерства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ, 2022. Т. 88, вип. 2. С. 203–213.

References:

1. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [The Law of Ukraine “On Education”], 2017. No. 38–39, p. 380. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed: 11.02.2025).

2. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [The Law of Ukraine “On Higher Education”]. No. 76–VIII vid 28.12.2014. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (accessed: 11.02.2025).

3. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii [On approval of the National Qualifications Framework]. *Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011*. No. 1341. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#n12> (accessed: 11.02.2025).

4. Zvit pro porivniannia Yevropeiskoi ramky kvalifikatsii ukrainskoi Natsionalnoi ramky kvalifikatsii [Report on the comparison of the European Qualifications Framework and the Ukrainian National Qualifications Framework]. Available at: <https://europa.eu/europass/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20UA.-pdf> (accessed: 11.02.2025).

5. Adariukova L. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z kiberbezpeky u tekhnichnykh universytetakh [Formation of self-educational competence of future cybersecurity specialists in technical universities]. *Dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk zi spetsialnosti 13.00.04 — teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. Starobilsk : DZ “Luhanskyi

natsionalnyi universytet im. T. Shevchenka”, 2018. 330 p.

6. Kolomiiets B. Pedahohichni umovy formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [Pedagogical Conditions for the Formation of Future Foreign Language Teachers' Self-Educational Competence in the Process of Studying Specialised Disciplines]. *Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity”*. Khmelnytskyi, 2019. p. 23.

7. Pidhirnyi O. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of Future Physical Education Teachers' Self-Educational Competence in the Process of Professional Training]. *Avtoref. dys. kand. ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity”*. Odesa : Pedahohichniy un-t im. K. Ushynskoho. 2021. p. 25.

8. Asieieva I. Formuvannia bazovoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv mashynobudivnykh spetsialnosti u protsesi naukovo-pryrodnychoi pidhotovky [Formation of Basic Professional Competence of Future Bachelors of Mechanical Engineering in the Process of Scientific and Natural Sciences Training]. *Dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk zi spetsialnosti: 13.00.04. Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. Poltava : Poltavskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet im. V. Korolenka. Poltava, 2020. 370 p.

9. Bespartochna O., Poyasok T., Perevozniuk V., Kvasnyk O., Shapolova V. Culture of Internet Communication in Professional training of future specialists in electrical engineering. *IEEE Kremenchuk University Week: 2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022.

10. Saienko N., Ilienکو O., Solodovnyk T., Ptushka A., Bogdan Z. The experience of developing social responsibility in the next generation of engineers at Ukrainian universities. *ETR*. 2024. Vol. 2. pp. 474–480.

11. Reznik S. Osobystisno-profesiina pozytsiia maibutnikh inzheneriv v umovakh transformatsiinoho suspilstva [Personal and professional position of future engineers in a transformational society]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: zb. nauk. pr.: mater. Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. "Psykhologo-pedahohichni aspekty formuvannia upravlinskoho potentsialu suchasnoi molodi: teoriia i praktyka"*. Kharkiv : NTU "KhPI", 2014. Issue. 40–41. pp. 11–17.
12. Asieieva I. Formuvannia bazovoi profesiinoi kompetentnosti bakalavriv z mashynobuduvannia [Formation of basic professional competence of bachelors in mechanical engineering]. *Naukovi pratsi DonNTU : vseukr. nauk. zb. Seriia : Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia. Pokrovsk : DVNZ DonNTU*, 2018. No. 1 (22). pp. 37–43.
13. Reznik S., Sokolova T. Motyvatsiia vyvchennia pryrodnychkh dystsyplin maibutnimy inzheneramy [Motivation for future engineers to study natural sciences]. *Psykhologichnyi instrumentarii rozvytku liderskoho potentsialu suchasnoi molodi: teoriia i praktyka : materialy nauk.-prakt. konf.* Kharkiv : NTU "KhPI", 2020. pp. 54–55.
14. Romanovskyi O., Mykhailychenko V., Hura T., Chebotarov M. Dosvid vykorystannia informatsiinoi tekhnolohii dlia vyjavlennia skhylnosti maibutnikh inzheneriv do liderstva [Experience of using information technology to identify the propensity of future engineers to lead]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. Kyiv, 2022. Vol. 88, issue 2. pp. 203–213.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2025